

Arad metamorfózisa

Irta: KÁROLY SÁNDOR

Arad az impériumváltozás előtt, vagy amint a régi emberek visszaemlékezni szoktak, a békeidőkben sem volt szinmagyar város. Nem volt magyar olyan értelemben, mint Debrecen, Kecskemét, Szeged, Pécs, Miskolc, vagy más vidéki város. Románok éltek itt, németek, meg szerbek és természetesen zsidók, akik azonban akkor magyaroknak vallották magukat. Különösképpen nemzetiségi vagy vallási surlódások elkerülték a Marosnak ezt a vidékét. Az emberek nem törődtek ilyesmivel, *nem is gondoltak arra, hogy származás vagy nyelv határvonal lehet emberek között*, azután Arad mindig lusta, tunya, kényelmes város is volt, ahol lassu gondolkodásu derék polgárok éltek, akik szándékosan távortartották maguktól a nagy szenvedélyeket. Az „*Arad marad*” meghatározás nemcsak kényszerü rim, van ebben valami igazság is. Arad gazdag gabonatermő vidék központja volt, a régi Magyarország egyik legolcsóbb városának számított, mindenki megélt, munkanélküliség, szegénység, nyomoruság, pénztelenség, mind ismeretlen fogalom volt. Senki nem kívánta a tempót, a nagyvonaluságot, a lüktetést, itt az emberek nem akartak és nem mertek. Színházba, meg moziba jártak, nagy korsó söröket és teli pohár borokat ittak, támogattak kulturát, irodalmat, művészetet, de nem siettek semmi kezdeményezéssel. Kellemesen, mondhatni kiegyensúlyozottan éltek és szépen elmaradtak a városok fejlődési versenyében. Ezt a „paradicsomi” állapotot egyszerre felforgatta a háború, majd a forradalom és végül a nagy változás.

Nyugodtan folyt az élet

Különösebben azért nem rázta meg Aradot az 1914-től 1920-ig tartó végzetes hat esztendő. *A város változatlanul lustálkodott, csak mozdulatlansága és tunyasága nem volt olyan zavartalan, mint azelőtt.* A háboru alatt itt nem éheztek annyit az emberek, mint más helyen, mert minden házban akadt elrejtve nullás liszt, sőt még a dohányosok sem szenvedtek, mert a szomszédos falvakból mindig hoztak be

elég fináncnemlatta dohányt a termelők. A forradalom zivartara sem tarolt le emberi sorsokat vagy alkotásokat. Az emberek lelkesedtek Károlyi Mihályért, beléptek a Nemzeti Tanácsba, örültek, vitatkoztak, de a délutáni alsós vagy dominópartit el nem mulasztották és ha esett az eső, hazaszaladtak, mert kedvezőtlen időben nem jó forradalmat játszani, az ember könnyen meghülhet. *Vörös uralom itt nem volt, senkit agyon nem lőttek, senkit ki nem raboltak, a népgyűlésekre elmentek, meghallgatták a szenvedélyes szónoklatokat, azután siettek ebédelni, nehogy kihüljön a leves.* Hasonlóképpen ismeretlen volt a vörös forradalmat követő fehér terror is. Amikor a román hadsereg 1919 májusában bevonult és átvette a várost megszállva tartó francia csapatoktól az uralmat, ez a történelmi aktus olyan simán ment, mintha nem is egy nagymultu város sorsáról lett volna szó. A várost átadó francia tábornok három rövid mondatot mondott, a várost átvevő román ezredes ugyanannyival válaszolt. Azután tisztelegtek, az egyik katonaság jobbra, a másik balra ment. A városháza tornyáról bevonták a piros-fehér-zöld magyar és piros-fehérek francia zászlót és felhúzták helyébe a kék-sárga-piros román trikolorot. Ennyi volt az egész. Dr. ifj. *Varjassy Lajos* egykori iparkamarai főtitkár, aki nemrég hunyt el Londonban, mint kormánybiztos-főispán otthagyta a megyeházát és átadta helyét dr. *Marsieu Justin* aradi ügyvédnek, az első prefektusnak, hasonlóképpen dr. *Sárkány Ferenc* az utolsó magyar polgármester átadta a városházát dr. *Robu Jánosnak*, az első román polgármesternek. Mindez hallatlanul simán ment. Aláírtak néhány jegyzőkönyvet, elmondottak pár frázist, kézfogás, udvariaskodás és — befejeződött a város birtokba vétele. Persze, sok szemből kihullott a könny, sok lélek vérzett és sok mellből kiszakadt a fájó sóhajtás. De azután minden elcsendesedett.

Nincsenek nagy vágyak és akarások

Azóta tizenhét év mult el és aki tárgyilagosan figyeli a város életét, két tényt állapíthat meg:

1. Arad keveset változott.
2. Arad még mindig marad.

Az impérium ávételtől számított tizenkét évig nem történt semmi. Egyik uralom váltotta a másikat, de a liberálisok ugyanigy nem vettek semmit a városért, mint a nemzeti-parasztpártiak, néppártiak, vagy Iorga-pártiak. Azóta is változatlanul alszunk és sorvadunk. Az elmúlt idő alatt itt is elűntettek mindent, ami a régi magyar uralomra emlékeztetett, új uccatáblákat szegeztek a házak falára, román feliratok kerültek a magyar mellé az üzletportálokba, ledöntötték a gyönyörű szabadságszobrot és a Kossuth-szobrot, de ez más vá-

rosban is így volt. A polgármesterek sokat és szépen beszéltek, a régi tradíciókhoz hiven nagy korsó söröket ittak és a lakosság szerette őket, mert udvarias és rokonszenves emberek voltak. *Közben maradt minden a régiben és a szomszéd Timisoara nagyvárossá növekedett.* A belvárosban aránylag tűrhető az aszfalt, a külvárosban azonban ugyanolyan feneketlen a sár, mint harminc év előtt, új vágóhidról és vásárcsarnokról most is beszélnek, akárcsak a békeidőben és ugyanúgy nem csinálják meg, mint a békeidőben. Egy agilis polgármestere volt a városnak, dr. *Lutai Cornél*, akinek voltak gondolatai és volt energiája is, de a politika fordulása elszólitotta a városházáról, mielőtt programját megvalósíthatta volna. Neki köszönhetjük az állomáshoz vezető sugárutat, a mozik városi kezelésbe vételét, a város parkirozását és azt a sok merész tervet, ami ott porosodik az íróasztalfiókokban. Dr. *Botioc* Elek polgármester kicsit modernizálta a strandfürdőt és dr. *Cotoiu* Romulus jelenlegi polgármester adott új autobuszokat. Viszont elvitték Timisoarára a vasutigazgatóságot, elviszik Brasovba az Astra-gyárat, a kereskedelem pang és a gyáripár visszafejlődik. Középitkezést egyik polgármester sem hozott és az *Arad—Timisoara és Arad—Oradea* közötti országút változatlanul rossz, a sofőrök mielőtt elindulnak, végrendeletet készítenek. Előnyére szolgál azonban Aradnak, hogy a munkanélküliség itt nem olyan katasztrofális, mint más városban és talán kevesebb a nyomorgó is, mint egyebütt, azonkívül a megélhetés harmincszázalékkal olcsóbb, mint a szomszédos Timisoarán vagy a távolabbi Clujon. Hozzá tartozik a város újabbkori történetéhez, hogy a *liberális kormány uralomrajutása óta erőteljesebb iramban folyik a romanizálási törekvés.* Minden hatóság megkapta felülről a parancsot: románosítani. Azonban nagy eredmények nincsenek. Ez nem a hivatalnokok tehetetlenségén, vagy jóindulatán múlik, hanem azon, hogy a nem román lakosságot lehetetlen eltüntetni. Magyarok, németek, szerbek és zsidók nem akarnak románokká válni, ezek meg akarnak maradni annak, aminek születtek. *És miután olyan törvény nincsen, amely a nemzetiséget és vallást hivatalból megváltoztatná, meg is maradnak magyarnak, németnek, szerbnek és zsidónak.* Persze az iskolákban itt is keresik az „origina etnica”-t, a kávéházakban és éttermekben cigány és jazz több román, mint magyar dalt köteles játszani, a mozikban csak román feliratu filmeket pergetnek, a hivatalokban főként az állam nyelvén beszélnek, statisztika is van, hogy a város lakosságának többsége román, de mindez nem formálta át a várost. Arad ma is változatlanul vegyes lakosságú, de azt be kell vallani, hogy a román lakosság száma megnövekedett, mert tömegesen jöttek be vidékről és sok hivatalnokot helyeztek ide,

viszont az impériumváltozás után több ezer magyar repatriált Magyarországra és ezek helyébe nemi jöttek új magyarok. Arad csendesen, zavarvtalanul lustálkodik és idegen indulatok, szenvedélyek, nyugtalanságok, vágyak, forróságok, akarások Északról, Délről, Nyugatról és Keletről csak olyan kismértékben szivárognak be, hogy nem kavarhatják meg a nagy semmittevést.

Művészeti téren nagy hanyatlás

Valami volt azért ebben a városban, ami vidéki viszonylatokon túl fejlett volt és ma már nincsen meg, illetve megvan, de nagyon elsorvadt. Ez a valami a művészet. Arad mindig büszkélkedett nagyszerű színházával, elsőrangú zenei életével és kitűnő képzőművészetével. *Volt idő, amikor próza vagy operett huszonöt-harminc előadást ért el, mindig telt házak mellett és az igazgató külön opera-társulatot is tartott, mert a közönség ezt kívánta.* Régi aradiak még emlékeznek Faust, Tosca, Álarcosbál, Traviata, Trubadur, Aida, Zsidónő, Bohémek, Pillangó kisasszony, Parasztbecsület és Bajazzok csodálatos előadásaira. *Akármilyen hihetetlenül is hangzik, de a szezon tizenegy hónapos volt és nyáron minden színész fürdőre utazott pihenni.* A Filharmonia Egyesületnek nyolcvantagú zenekara volt és olyan hangversenyeket rendezett a Kulturpalotában, hogy más városokból jöttek ide a komoly muzsika rajongói. Egyidőben tizenhárom festőművész és szobrász élt Aradon és mindegyik jól élt, mert képvásárlókban nem volt hiány és a tárlatok mindig jó eredménnyel zárultak. Mindez a Tegnapé, most a színház kong az ürességtől és a színészek husz lejes problémákkal viaskodnak. Hogy ki ennek az oka, azt nehéz lenne megállapítani. A színigazgatók a közönségre hártják a felelősséget, a közönség pedig a színigazgatókra. A színigazgatók azt mondják, hogy jobb előadásokat adnának, ha a publikum jönne, a publikum viszont azt mondja, hogy jönne, ha jobb előadásokat kapna. És a színház sorvad, évről-évre jobban sorvad. *Ma a szezon csak négy hónapos, a színvonal sokszor alatta marad annak is, amit jóindulattal vidékinek nevezünk,* színészgárda, zenekar, műszaki személyzet, kicsiny, nagyon kicsiny. Hogy ki a hibás? Ne kuttassuk... De ha a színigazgatók ítélőszéket tartanának önmaguk felett, mindnyájan találnának valamit, amit nem a javukra irhatnánk. Jelenleg *Kozma* Hugó és *Inke* Rezső igazgatók harcolnak a közönség közönyével és várják a csodát, ami azonban előreláthatóan nem jön el. A zenei élet is hanyatlik. A Filharmónia Egyesület évek óta képtelen egy koncertet adni, mert nincsenek pártoló tagjai, nincsen, aki lelkesedjék a komoly muzsikáért. A képzőművészek úgy elkerülik a várost, mintha itt járvány dühöngene. Évenként egy-egy

vállalkozószellemű művész kiállítja munkáit a Kulturpalotában, de legfeljebb annyit keres, hogy megtérülnek a költségei, sokszor még az sem sikerül. Művészi téren Arad szomorú hanyatlást mutat.

Szó és betű megtartotta régi helyét

Irodalomról és hirlapirodalomról már jobbat lehet írni. A napisajtó erős és bár a cenzura itt sem szégyenkezik, azért az aradi ujságok mégis állják a kisebbségi harcot és tartják a nivót. Az aradi sajtó még békeidőben alapozta meg hírnevét és ez azóta sem halványodott el. Az *Erdélyi Hirlap* nevéből az „Erdélyi” szót lefaragta a nagy romanizálási hullám, de a lap szelleme ereje, olvasottsága és lendülete a régi. Az *Aradi Közlöny* nevét nem kellett megváltoztatni, mert Arad románul is Arad marad és a lap továbbra is előkelő helyen áll a transzilvániai zszurnalisztikában. A *Reggel* bár kisebb terjedelmű, de jól szerkesztett ujság volt, a *Friss Ujság* és *Aradi Ujság* bulvárlapok. Aradon öt magyar és két román napilap jelenik meg, amiből megint csak az tűnik ki, az elrománosítás más elméletben és más gyakorlatban. A lakosság népesedési számarányát mindig a sajtó tükrözi vissza a leg-hivebben. A hetilapok számát nehéz lenne pontosan megállapítani, mert átlag minden hónapban születik és meghal egy-egy lap, vállalkozó szellemű emberek szívesen gründolnak ujságokat és nem lesznek öngyilkosok, ha az alapítás nem sikerül. Az aradi közönség minden időben megkövetelte a jól szerkesztett és tartalmas ujságokat és *eredményként könyvelhetjük el, hogy a lapok tartalmában, példányszámban és szellemben nem fejlődtek vissza a nagy elszegényedésben, hanem megtartották régi pozíciójukat.* Irodalmi élet, olyan értelemben, mint mondjuk Clujon, itt nincsen. Arad nem irodalmi centrum. Sohasem is volt. Irodalompártoló mágnás-mecénások nem születtek ezen a vidéken. A *Kölcsey Egyesület*, ez az ötven esztendő közművelődési egyesület az egyetlen érték. Ezt sikerült átmentenünk a multból. A Kölcsey Egyesület szépen dolgozik, már amilyen szépen ma kisebbségi intézmény dolgozhatik. Páratlanul lelkes és tisztaszándéku emberek vezetik, *Fischer* Aladár gimnáziumi igazgató elnök és az öreg *Szöllősi* István főtitkár olyan emberek, akikre büszkék vagyunk. És itt él két országhatáron túl is ismert jőnévű író. Az egyik Szántó György, a másik ennek a cikknek az írója, aki nem akar szerénykedni, mert ha ezt tenné, ugy kénytelen lenne letagadni tizenöt esztendő munkásságát. *Szántó* György és *Károly* Sándor nevét regények, szindarabok és novellák jelzik. Tehetséges költő *Balla* Károly is, aki nemzetközi irodalmi pályázaton díjat nyert és remélhetőleg fog még nyerni. Irjuk ide még azt is, hogy *Aradon az emberek olvas-*

nak. A betű szívesen látott vendég a városban. Ezen a téren talán nincsen baj és ha jól megvizsgáljuk a helyzetet, még fejlődést is látunk.

Társadalmi élet, ami nincsen és mégis van...

A társadalmi élet klubokban és kávéházakban zajlik, bár a „zajlik” meghatározás kissé tulzás. 1920-tól 1936-ig a kávéházi élet teljesen visszafejlődött, a klubélet pedig nagyot lendült. Tizenhat évvel ezelőtt még élt és látogatott volt a *Városi-kávéház, Fehér-Kereszt, Központi, Hungária, Vadászkiürt*, ezek mind elsőrangú, nagyvárosi színvonalu helyiségek, mellettük egy csomó másod és harmadrangú lokál is. Valamikor Aradot a kávéházak városának nevezték. Mindenkinek volt törzskávéháza és törzssasztala. Klub csupán egy működött: az öreg Lloyd. Kereskedők, vállalkozók, általában a vagyonosabb emberek találkozóhelye. Elegáns éttermekben sem volt hiány, az ember kedvére válogathatott bennük. Azután jött a nagy dekonjunktura és a kávéházak sorra bezártak. Megszűnt a Fehér Kereszt, amelynek helyén ma porcellán és diszműáru üzlet van, a nagymultu Központi falai között a Banca Ardeleana dolgozik, a Hungária is kimult, itt ma a villamosművek városi irodája van. A *Vadászkiürt* és a *Városi kávéház* még létezik és megnyitott a *Dácia* is, ujabban pedig a *Boulevarddal* gazdagodott a kávéházak száma. A másod- és harmadrendű helyiségeket teljesen elfujta az idő. Ilyen nincsen Aradon. *Az egykori hirhedt külvárosi lokálok helyén ma trafikok, szatócsüzletek, vagy kis bodegák szerénykednek.* És megcsappant az emberek kedve is kávéházba járni. Mindenki otthon ül a rádió mellett, körömi és bridzs társaságok alakulnak a magánlakásokban, ugylátszik nem hiányzik a kávéházi levegő, a füst meg a törzssasztal varázsa. *Éttermekben különösen szegények vagyunk, nehezen is érthető meg, hogy egy nyolcvanezer lakosu város megelégedjék két elsőrangú éttermmel.* Klubok viszont vannak. Az öreg Lloyd még mindig dominál és mellette ott van, mint társaskör a *Mures evezős egyesület* szép székháza exkluzív klubjával, a *Hajós evezős egyesület* fejlett klubéval, a *Hellas* sportegyesület, amelynek szintén van klubja, továbbá az *Aradi Atlétikai Club* és az *Aradi Munkás Testedző Egyesület* klubja, működik a *Román Kaszinó* és *Cercul Militar*, ami szintén zártkörű helyiség, van még klubja az *Aradi Torna Egyesületnek* és a nemzeti alapon álló zsidó ifjuságnak. És mindegyik klubban römiznek, dominóznak, szórakoznak, nem is csoda, hogy a kávéházak konganak az ürességtől és csak szombaton este van bennük némi élet. A kisebbségi ujságírók kétszer is kísérleteztek klubalapítással, mind a kétszer előkelő és elegáns klubot csináltak, — de sikertelenül. Nem tartozik ide, hogy a két klubot miért

kellett bezárni, elég annyi, hogy *nem az újságírók voltak az okai. A hatóság érthetetlen okból nem nézte soha jó szemmel az újságírók vállalkozását.* A tiszavirágéletű kártyatörvény idején itt is dolgozott néhány zug-klub, amelyek gyorsan és szakavatottan huzzák ki a pénzt a zsebekből. Szerencsére ezek a barlangok megszűntek és nem veszélyeztetik többé a kisegzisztenciákat. A klubokhoz hasonlóan nagyot fejlődött az egyesületi élet is. Rengeteg egyesület van, közöttük nagy számban a különböző felekezetek hitbuzgalmi egyesületei, sok taggal. Ezek csendben, de eredményesen munkálkodnak a maguk posztján. Végső eredményképpen megállapítható, hogy az emberek otthonülők lettek, nem nagyon vágyakoznak a társasélet után, nem utálják egymást különösképpen, de nem is rajonganak egymásért. Magyar-román kulturközeledés nincsen, de kiélezett viszony sincsen, a lakosság közömbös és alszik.

A nagy hanyatlás

A közgazdasági, ipari és kereskedelmi élet szánalmas. Ezen a téren ez a város ijjesztő módon elmaradt. És itt a szenvedő fél a kisebbség, mert a nagy sorvadás az ő bőrére megy. Amikor a román állam kiterjesztette Aradra az impériumot, a következő kisebbségi bankok működtek: *Aradi Első Takarékpénztár, Aradmegyei Takarékpénztár, Általános Takarékpénztár, Központi Takarékpénztár, Aradi Ipar és Népbank, Arad-Csanádi Gazdasági Takarékpénztár, Egyesült Bank, Aradi Kereskedők Takaréka és Hitelszövetkezete, Iparosok Hitelszövetkezete, Aradi Polgári Takarékpénztár, Aradi Közgazdasági Bank* és erős intézet volt a *Victoria* román bank. És mindegyik megélt. Kliens volt bőven, a bankok örültek, ha kihelyezhették a pénzt, vagy vállalatokat finanszírozhattak. És ma? Négy aradi kisebbségi intézet működik csak: az *Általános Takaréka*, a *Megyei Takaréka*, az *Iparosok Hitelszövetkezete*, amely nagy intézetté növekedett és a *Csanádi Takaréka*, amelyet a konverzió megnyomorított. A többi felszámolt, csődbekerült, egybeolvadt vagy megszűnt. A nagymultu Aradi Első Takarékból lett *Bancara Româna* és a *Polgári Takaréka* átváltozott *Bánáti Bankegyesületté* s a részvénytöbbség német-sváb kezekbe került. A *Victoria* többszöri szanalási kísérlet következtében igyekszik újból életképessé lenni. Viszont fiókot nyitott itt a *Banca Ardeleana* és *Banca Romaneasca*. Ahol nincsen sok bank, ott nem is lehet eleven az üzleti élet. Az ipar vegetál, az egykor európai hírű aradi butoripar lassan haldoklik és az asztalosok sorra adják vissza iparendélyüket. Új gyár, számottevő nagyobb alapítás tizenhat év alatt csak a *Cukorgyár*, az *Aradi Textilipar*, amely másfél évtized alatt Románia leg-

nagyobb textilgyárává növekedett és több ezer munkást foglalkoztat. Kisebb üzemek vannak bőven, jelentősebb, közülük a *Teba textilüzem*, amely egészséges vállalat, ez is az újabb alapítások közé tartozik. Az Astra-gyár Brasovba költözik, a *Patria* fűrészüzem beszüntette a működését, a *Neumann-gyár* szeszosztálya sem dolgozik. És a Hegyalja híres bortermő vidék népe kétségbeesetten siránkozik, mert nincsen export és képtelenek eladni a bort. *Kereskedelem és ipar stagnál, mindenki panaszkodik, mindenki általános üzletlenségről, depresszióról beszél, viszont az adóhivatal nincsen tekintettel a város sorvadására és a régi elánnal hajtja be az adót.* Hogy mi az oka a közgazdasági élet elhalkulásának, azt nehéz lenne megállapítani. Sokan a kormányt okolják, mert Aradot, mint határszéli várost, szándékosan nem fejleszti. Mások azt mondják, hogy az impériumváltozással Arad elvesztette Csanád, Csongrád és Békés megyéket, mint hinterlandokat és a megmaradt területek nem táplálhatják a várost, mivel Bihormegye orientációja Oradea, Hunedoare pedig a nagy vasuti távolság miatt nem szerezheti be szükségleteit Aradról. Súlyosbitja a helyzetet Timisoara közelsége. Ez a világvárosi arányokban fejlődő nagy város ma már egy egész ország rész székhelye és nyomja, kegyetlenül nyomja a tőle ötven kilométerre fekvő Aradot. Az általános tespedést hiven tükrözi vissza az építkezés. *Timisoarán egy év alatt több házat építenek, mint Aradon tizenhat év alatt építettek.* Középítkezés nálunk nem volt, az első nagyobb munka hosszú idő után a repülőtér, ami négy és filmillióba kerül, a magánépítkezés pedig minimális. Jobbára szerény villákat építenek, az emeletes új bérházakat egy kézen meg lehet számolni. Az utóbbi időben megindult az „Aradért” mozgalom azzal a kimondott céllal, hogy rázzák fel ezt az álmos várost. Szenátorok, képviselők, bankemberek, ipari és kereskedelmi nagyságok álltak a mozgalom élére és elhatározták, hogy — majd határozni fognak. Szó volt arról, hogy küldöttségeket menesztenek a miniszterekhez és megkérik, hogy ezek tegyenek valamit a városért, de a tervezgetésen túl nem jutottak. *Min-den maradt a régiben.*

Arad, még mindig marad!

áLezárva az elmúlt tizenhat év mérlegét, nyíltan és álszemérem nélkül, de leplezetlen szégyenkezéssel bevallhatjuk, hogy elmaradtunk. A természetes fejlődés követelménye lett volna, hogy a város lakossága túlhaladja a százezer lélekszámot, villamosvasut épült volna, erőteljes ipar és kereskedelem fejlődik ki, Clujhoz, Timisoarához és Brasovhoz hasonlóan itt is megindul a városrendezés és új épületek mutatják az élniakarását. A természetes fejlődés azonban nem követke-

zett be. *1920-tól 1936-ig alig történt valami.* Keveset, szinte alig láthatóan keveset változott meg a város külső képe. A belső kép amit az idegen nem láthat, keserű, fájdalmas. *Alszunk. Körülöttünk minden zug, forr, szenvedélyek és indulatok robbannak ki, csákányok és kalapácsok énekelnek új indulót, beton és acél kettős testvérisége mutat új irányt és mi süketen, kábán, tehetetlenül és érthetetlenül állunk a nagy forgás mellett.*

Arad, még mindig marad.

Arad közgazdasági térképe

Amint már más helyütt is említettük, a határszéli városok a Hinterland csökkenése miatt sokat vesztek a piaci jelentőség tekintetében s így bizony Arad is sok válságot élt már át. E határszéli város kereskedelme mindig lendületes volt, mert sohasem hiányzott a vállalkozási kedv, ám a finanszírozó bankok közül éppen ebben a városban hullott el a legtöbb. A magyarságot legsúlyosabban érintette az Aradi Ipar és Népbank összeomlása, de súlyos veszteség volt az Aradi Első Takarékpénztár bukása, valamint az Egyesült Bank csúfos csődje is.

Már az ipar terén nem mutat ilyen szomorú képet Arad közgazdasági horoszkópja, mert hiszen hatalmas ipartelepei országszerte bevezették gyártott cikkeiket. A leghatalmasabb ilyen üzem az *Aradi Textilipar*, amely talán egész Romániának legnagyobb textilgyártó üzeme. Ez a hatalmas ipartelep éppenugy, mint a nagy malom, szesz és élesztőgyár a *báró Neumann* testvérek érdekeltségébe tartozik. Számottevő ipari vállalkozás Aradon a *Polycrom*, valamint az *Azurol* vegyészeti gyár is, a *Zwack* és *Flóra* likörgyár, a *Teba* textilgyár és a nagyszámu konfekciós üzem. A hatalmas *Astra* vagongyár a közeljövőben átköltözik Brasovba, a *Patria* fűrészüzem nem dolgozik.

A pénzpiac nagy megrázkódtatásai után is maradtak stabil pénzintézetek Aradon, amelyek teljesen ki tudják elégíteni az aradi piac pénzszükségletét. Bár a kereskedelem az utóbbi időkben sokat veszített rugalmasságából, mindazonáltal megállapíthatjuk, hogy a mostoha viszonyok dacára is elég mozgalmas Arad piaci élete.

Ime, egy kis statisztika az aradi piac jelenlegi állapotáról:

BIZTOSÍTÓ-INTÉZETEK

Banca Ardeleana S. A. R.	fiók
Aradmegyei Takarékpénztár	központ
Aradi Ált. Takarékpénztár	központ
Societate Bancara Româna	fiók
Aradcenadi Takarékpénztár	központ
Agronomul (Gazdák) Bizt. Int.	központ

GYÁRAK-IPARTELEPEK.

Aradi Textilipar R. T.	textil
Neumann Testvérek R. T.	malom, szesz, élesztő
Zwack likörgyár	likőr
Flora Gyár (Lichtwitz & Cie.)	likőr, rum
Stiaszny József R. T.	kaptafa
Grundmann R. T.	lakat, zár, szerszámok
Polycrom R. T.	festék
Teba R. T.	textil
Azuro R. T.	vegyiszerek
Uzinele Technice S. A. R.	elektrotechnika, rádió
IRON R. T.	rádió és kellékek
Egyesült Szikvizgyár	szódavíz

VEZETŐ-CÉGEK

Nagy Farkas R. T.	kereskedelmi és ipari R. T.
Mairovitz Márton R. T.	fatermelés
Szabó Albert	üveg, porcellán
Mehr és Fia,	festék
Szenes & Schwartz	textil-lerakat
Molnár Ödön	technikai felszerelés
Femitex	textil-engros
Schutz	textil
Hartmann Kálmán	ékszerész
Koch Dániel	rádió, elektrotechnika
Meisl és Adler	férfi divatárú
Domán Sándor	szőnyeg, függöny
Schwartz Simon fiai	textil-engros
Max Molnár	papír
Fischer M.	üveg, porcellán
Éles L.	fűszer, csemege